

Perché la mör 'na lengua?

In di üntem cinquant agn la metà di lenguf cugnüsüü in del mund hin mort, el fenomen el s'è verificaa in tücc i cuntinent e el dà mia segn de fermass. Ma perchè gh'avarissem de vess in pensee?

Perché la diversità de lengua l'è la prüva de la diversità culturala e dunca, tücc i völt che 'na lengua la mör, in sema de lee, nün perdum 'na manera de vif e 'n patrimoni inestimabil de biudiversità. Insuma a dila ciara e patenta un tuchel de chel che l'om l'è staa bun de trà in pee el vò perdüü senza rimedi. Ma in che manera la mör 'na lengua e perchè?

La vida de 'na lengua, l'è ligada a chela de la gent che la parla. La so decadenza e la so mort hin caüsa di pressiu, de urden social, ecunomich o militar che vegnen esercitaa in sö 'na cumünità etno-linguistega. Tüt i völt che 'na lengua la desmet de vess duvrada per 'na determinada funziun, la cumencia a vess bandunada e, al so post, la taca a vess duvrada 'n'altra lengua püssee "forta" che la ciapa el so sit. La mort de 'na lengua la vegn quand che 'n'altra la tö el so sit in töt i mument de la vida e quand i gent che amò hin bun de parlala desmeten de insegnala ai so fiö. Al di d'incö, disen i scienziaa, se parlen tra i 5000 e i 6700 lenguf e, per la fin del noster secul, almanch la metà de quist i saran sparii de la faccia de la tera.

Bisugna marcà gio che i cent lenguf püssee parlaa vegnen duvraa del 90% di person e che dumà 600 lenguf pöden cuntà sü rosc (it.: gruppi) de maderlengua che cuntan püsse de 100.000 person. J situaziun che porten a la mort de 'na lengua pöden vess diferent:

1. Mort de 'na lengua per cupamenti: quand una lengua la vegn cupada de 'n fatur esternu, de solet viulent. L'è el cas, presempi, de tanci popui tribai in di Americh in Asia, in Oceania, in Africa e el se verifica quand che 'n popul l'è custringiiü a forza a bandunà la so cultura de lü, la so tera o, pesc amò, el vegn spazzà via del tüt.

2. Mort per assimilaziun: quand che, cunt el passà del temp e el müdament di cundiziun storich, social e pulitegh, una pupulaziun la desmet de parlà la so lengua de lee e la cumencia a duvrà, in maniera manman (it.: piü o meno) furzada, chela növa che l'è cunsiderada püsse prestigiosa o ecunomicament püssee vantagiusa. L'è el cas, presempi, de l'Insübria.

3. Mort per süicidi voluntari: quand che 'n popul el decid voluntariament de passà da la so lengua de lü a chela növa senza impusiziun. L'è 'n cas rar ma real.

Fess tanci in tra i pupulaziun indigen, istess di gales, di baschi, di hawaian viven in di stat che hin staa traa in pee senza che lur i füdessen gnanca ciamaa in causa, e, squas semper, vegnen cuntrulà da gent che gh'han nissün interess a tütelài e che de spess, anzi, cerchen de fai föra: l'è el cas presempi di curdi in Turchia. Ma el nümer che l'fà stremi püssee l'è che l'80% di guer che se scumbaten al di d'incö veden impegnaa stat-naziun e minuranz etnich!

Dunca, pödem capi senza fadiga l'impurtanza di quistiun linguistich e vedem che, quand che 'n stat el cerca de fa 'l preputent cunt una minuranza linguistega, de spess, la situaziun la vegn grama de bun e l'è mia difìcil che la s'ciopa 'na guera maneman declarada, pensum presempi a l'Euskadi, el Paes Basco.

Chi in de nün, a di la verità, una quistiun linguistega, la gh'è mai stada perchè la nosta pora gent, l'ha mai gnanca pensaa de fà di rivendicaziun per tütelà la cultura insübrica, ma anzi, la s'è semper impegnada per parlà la lengua taliana, che l'era la lengua di sciur, perchè, a cà nosta, prima de töt, vegnen i danee e el laurà e gh'hem mia temp per i olter ciulad. J noster inteletüai han semper parlaa de l'insübrich come de 'n dialet e han mai pensaa de metich man a la nosta lengua per fala vegni buna de vess duvrada in maniera cumpagna di alter lenguf.

Al di d'incö, l'insübrich, l'è squas sparii del tüt ma chesta l'è mia 'na buna resun per calà giò i brach e desmet de scumbat dunca tirèm innanz e demes de fà.

Per la nosta Lengua, per la nosta Tera, per i nost Gent che vegnaran.

Marcel Picamei